

Інна Михайлівна Богданова,
доктор педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри соціальної педагогіки, психології та педагогічних інновацій,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ОСОБИСТІСНА ЗМОБІЛІЗОВАНІСТЬ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Особистісна змобілізованість майбутніх фахівців соціономічної сфери характеризується вольовою активністю як самонастроювання на мобілізацію вольових зусиль, емоційним настроєм як самоналагоджування на мобілізацію захисних та управлінських резервів організму, енергодійністю як самодетермінації на успішний результат діяльності. Змістова та процесуальна складові розвитку особистісної змобілізованості реалізуються за допомогою управління станом інтегральної саморегуляції, яке розуміють як ієрархічне утворення, що забезпечує дієздатність особистості за рахунок взаємозв'язку складових професіональної та мобілізаційної готовності.

Ключові слова: особистісна змобілізованість, стан інтегральної саморегуляції, фахівці соціономічної сфери.

Постановка проблеми

Психолого-педагогічні дослідження науковців (А. В. Брушлінський, Л. С. Виготський, Д. Б. Ельконін, О. М. Леонтьєв та інші) спрямовані загалом на вивчення та виявлення найбільш сприятливих умов для розвитку особистості або формування, наприклад, мотиваційно-потребнісної чи когнітивно-діяльнісної, чи інших аспектів розвитку людини в системі суспільних відносин. Коли йде мова про навчання будь-якої професійної діяльності, то недостатньо розвивати чи формувати у майбутніх фахівців тільки систему знань, умінь, навичок й специфічних якостей особистості, а й необхідно розкривати перспективи розвитку особистості в процесі її успішної життєдіяльності. Розвиток особистості забезпечується рухом між новими потребами (як фізичними, так і духовними), що породжуються діяльністю і формами життєдіяльності, що склалися раніше. Продовжуючи міркування в цьому напрямку, то можна дійти висновку, що діяльність особистості визначає вектор її розвитку та певний стан її готовності до неї. Дослідження щодо формування повної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності призвели до визначення сутності особистісної змобілізованості, що залежить від вольової активності як самонастроювання на мобілізацію вольових зусиль, емоційного настрою як самоналагоджування на мобілізацію захисних та управлінських резервів організму, енергодійності як самодетермінації на успішний результат діяльності [1].

Аналіз наукових джерел щодо теорій детермінації розвитку особистості (В. Штерн, З. Фрейд та ін.) й багаторічна практика підготовки фахівців соціономічної сфери свідчать про те, що стан людини можна розглядати як єдину систему психічних, психофізіологічних та соціальних функцій, які залежать від здійснення конкретної діяльності і які зумовлюють її ефективність. Саморегуляція означеного стану має забезпечувати зв'язки між внутрішніми (біологічними) і зовнішніми (соціальними) факторами з метою досягнення майбутніми фахівцями цілей успішної

діяльності за рахунок розвитку особистісної змобілізованості.

Мета статті – розглянути змістову та процесуальну складові розвитку особистісної змобілізованості майбутніх фахівців соціономічної сфери.

Методи дослідження

Для вирішення поставленого завдання на теоретичному рівні використано метод аналізу психологічної та педагогічної наукової літератури з проблем професійної підготовки фахівців соціономічної сфери, на емпіричному рівні – використано діагностичні та обсерваційні методи.

Виклад основного матеріалу дослідження

З огляду на це, розглянемо стан інтегральної саморегуляції майбутнього фахівця соціономічної сфери і визначимо як ієрархічне утворення, що забезпечує дієздатність особистості за рахунок взаємозв'язку складових професіональної та мобілізаційної готовності, взаємообумовленість яких сприяє розвиткові особистісної змобілізованості [2].

Під час проведення досліджень було визначено три базових стани (ІС) інтегральної саморегуляції (пасивний, помірний і оптимальний) та три проміжні стани (адаптивний, результативний, конструктивний).

Пасивний стан ІС характеризується відповідним рівнем особистісної змобілізованості, а саме: вольовою пасивністю, емоційним дисонансом та енергобездійністю, тобто малоусвідомленим вмінням мобілізувати вольові зусилля, емоційно налаштуватися на успішну діяльність та доводити почату самостійну роботу до кінця. Цей рівень також характеризується низьким рівнем працездатності, організованості, активності та відповідальності. Означений стан притаманний переважній більшості бакалаврів – 41,5%, значній кількості спеціалістів – 31% і магістрів – 26%.

Помірний стан ІС віддзеркалює відповідний рівень особистісної змобілізованості і свідчить про вольову нестабільність, емоційне відсторонення та енергонестійкість, тобто про нестійкий стан готовності свідомо

проявляти вольові зусилля, про нестабільне емоційне самонастроювання на успішну діяльність та проявляється у таких якостях: зібраність, рішучість, зосередженість, самостійність. Цей стан притаманний 34% бакалаврів, 36% спеціалістів і 32% магістрів.

Оптимальний стан ІС відображає також відповідний рівень особистісної змобілізованості і визначається вольовою активністю, емоційним резонансом, енергодійністю, тобто здатністю проявляти максимум зусиль контролювати свої дії, емоційний стан, що забезпечує мобілізацію своїх потенційних можливостей, які сприяють досягненню успіху в підготовці до професійної діяльності. Його характерною ознакою також є прояв цілеспрямованості, сміливості, позитивного ставлення до процесу навчання, прагнення отримувати успішні результати як в навчанні, так і в майбутній професійній діяльності. Цей стан характерний для 24,5% бакалаврів, 33% спеціалістів і 42% магістрів.

Адаптивний стан ІС характеризується можливістю усвідомлювати взаємозв'язок і взаємозалежність власних потреб, прагнень, конкретної роботи над собою з очікуваними досягненнями поставлених перед собою цілей. В цьому стані вибудовується норма – зразок

майбутньої професійної діяльності – і усвідомлюється генеральна мета власного саморозвитку. Він знаходиться на стику пасивного і помірному стану та слугує містком між ними.

Результативний стан ІС трактується як можливість використовувати особистісний потенціал, обумовлений задатками, нахилами, здібностями та отриманими знання, уміння, навичками для досягнення успіху в діяльності. Енергодійність цього стану виявляється в прагненні до самореалізації, самоактуалізації, самовдосконалення тощо. Він знаходиться на стику пасивного і оптимального станів та слугує містком між ними, минаючи помірний стан.

Конструктивний стан ІС визначається усвідомленням можливості моделювати особистісно-орієнтовну діяльність, актуалізувати саморозвиток, направляти зусилля на подолання перешкод, звужувати або розширювати види діяльності, генерувати знання та досвід, «заражати» цими якостями інших. Цей стан знаходиться на стику помірному і оптимального станів і слугує містком між ними. Взаємозв'язки між рівнями інтегральної саморегуляції відображені на рис 1.

Рис. 1. Взаємозв'язки між рівнями інтегральної саморегуляції

Аналіз отриманих результатів свідчить, що переважна більшість майбутніх фахівців сумарно знаходяться в пасивному та помірному станах інтегральної саморегуляції, а саме: 75,5% бакалаврів, 67% спеціалістів та 58% магістрів. Отже, вони частково, тобто не повною мірою реалізують свої потенційні можливості досягати успіху в підготовці до життєдіяльності загалом та до професійної діяльності зокрема.

В ході проведених у подальшому досліджень визначено концептуальні теоретичні положення щодо розвитку особистісної змобілізованості за допомогою стану інтегральної саморегуляції майбутніх фахівців соціоно-

мічної сфери, який забезпечує можливість стати активними суб'єктами навчання протягом усього життя, що самостійно оволодівають новими знаннями, пошуком нової інформації для задоволення власних потреб, обирати види і темп навчання та нести повну відповідальність за якість засвоєних знань й пристосування їх до нових реалій життя.

Що треба знати про себе для того, щоб усвідомити та збільшити свою силу домагань, тобто особистісну змобілізованість загалом та енергодійність зокрема, а значить досягати успіху у своєму житті взагалі та в професійній діяльності зокрема? В чому суть формули успі-

ху? Які конкретні дії треба здійснити для отримання успішних результатів? Одним із джерел, яким можна скористатися для розробки рекомендацій майбутнім фахівцям, було дослідження Роберта Ентоні [3].

Розглянемо концептуальні положення, які сприяють усвідомленню впевненості майбутнього фахівця соціономічної сфери у своїх потенційних можливостях, у своїй особистісній змобілізованості. Ключове положення концепції – «особистісна змобілізованість – усвідомлена інтегральна саморегуляція свого стану». Означені положення були запропоновані майбутнім фахівцям під час розробки ними індивідуальних траєкторій розвитку у процесі фахової підготовки.

Положення перше. **Наші думки управляють станом інтегральної саморегуляції.** Наші переконання, бажання, ідеї впливають на результат нашої життєдіяльності. Нібито добре відома істина, яка є поширеною і досить буденною стосовно того, що думки матеріальні і вони реалізуються, однак ставши буденною, втратила свою сутність. Чому думки матеріальні? Думки програмують наші дії, особливо значущі ті, які часто повторюються нами і підкріплюються нашими емоціями, а значить, відповідним станом інтегральної саморегуляції, стрижнем якого є особистісна змобілізованість як сутність успішної діяльності. Особистісна змобілізованість як джерело вольової активності, емоційного настрою та енергодійності свідчить про мобілізацію своїх потенційних можливостей. Відтак, особистісна змобілізованість – це мірило реалізованих можливостей. Який стан ми програмуємо своїми думками, такий рівень його реалізації і отримуємо!

Положення друге. **Віра у свої потенційні можливості забезпечує стан ІС.** Успішність в життєдіяльності визначається вірою, тобто здібністю людини повірити перш ніж побачити, здібністю створити оптимальний стан впевненості в своїх можливостях перш ніж отримати успішний результат. Формула цієї істини – «стан-діяльність-успіх», тобто перш ніж особистість бачить і здійснює успішну діяльність, вона вірить, що успіх вже є і створює свій відповідний стан оптимальної інтегральної саморегуляції, тобто впевненість в своїх можливостях забезпечити особистісну змобілізованість. Відтак, людина сконцентровує свої думки, тобто свою енергію без зайвих зусиль на відповідний стан особистісної змобілізованості, на віру у свої можливості щодо здійснення успішної діяльності, потім діє, після чого має успіх. Інша формула – «успіх-діяльність-стан» – загальноприйнята, тобто більшість людей бажають спочатку мати успішну діяльність, а потім отримати відповідний особистісний стан. На цьому шляху не вистачає віри у свої можливості, тобто енергодійності в досягненні мети діяльності.

Положення третє. **Потреба у реалізації оптимального стану ІС – вроджена.** Більшість людей бажають чогось більшого, кращого, ніж у них є, думаючи при цьому, що коли мрії здійсняться, то вони стануть щасливими. Однак, отримуючи те, чого бажають, люди знову

прагнуть до кращого, знову бажають більшого, а стан радості і щастя знову тільки омріяють, причому стан страждань стає для них реальним. Запобігаючи стражданням, вони обмежують свою діяльність, втрачають віру у свої можливості, пасують перед труднощами. Стан пасивної особистісної змобілізованості стає звичним, притаманним, тобто відчуття задоволення собою не усталене. Виникає питання: чи варто створювати стан оптимальної особистісної змобілізованості замість пасивної? Відтак, стан оптимальної особистісної змобілізованості слід не омріювати, не створювати, а в ньому треба бути, внутрішньо відчувати його в теперішньому моменті життя, тобто робити себе успішним, задоволеним, щасливим тепер для себе нового, майбутнього. Отже, перебувати в стані оптимальної особистісної змобілізованості означає здійснювати усвідомлену інтегральну саморегуляцію свого стану, тобто контроль задоволення собою тепер і зараз. Контролювати свої задоволення зараз заради себе майбутнього. Треба пам'ятати, що отримання бажаного результату не змінить внутрішній стан, особистість тільки сама в змозі його змінити своєю безумовною любов'ю до себе, своїми думками про радість руху вперед, про життя як процес успішного розвитку. Гігієна думок передбачає блокування негативних думок про себе, та прийняття думок про свої потенційні можливості, що забезпечать успіх діяльності. Енергія думок має супроводжуватися емоційним позитивним настроєм, який можна створювати штучно.

Положення четверте. **Наміри задають вектор управління станом ІС.** Чому багато обіцянок, які ми собі даємо, залишаються «на узбіччі дороги»? У більшості випадків ми зосереджуємо свою увагу на проблемах і на тому, чого хотілося б уникнути, тобто має місце негативна реакція на теперішню ситуацію. Замість цього слід зосереджувати свою увагу на розв'язанні проблеми, і за допомогою підсвідомості можна з'ясувати, яким чином це зробити. Повага до себе та віра у свої можливості спонукають інших людей теж вірити нам і допомагати. Навіть діти можуть бути нашими учителями. Важливо розуміти, що ми звикаємо бачити те і робити те, що вкладається в наші звичні рамки уявлення про реальність, а треба відкрити свою свідомість для нової інформації і зосередитися на кінцевому результаті. Люди, що нас оточують, мають також зосереджуватися не на проблемах, а на результаті. Негативний настрій оточуючих може зашкодити, тому поряд мають бути люди з високою самооцінкою і оптимальною особистісною змобілізованістю. Отже, для досягнення успішних змін у житті слід навчитися підвищувати рівень своїх домагань. Спочатку повірити собі, створити стан оптимальної інтегральної саморегуляції, потім побачити результат. Треба керуватися не тим, що маю зараз і не тим, що робив колись, а тим, до чого маю намір, чого бажаю. Відтак, треба повірити завчасно, перш ніж побачити результат. Правильно сформульовані наміри та рішучість у їх досягненні – залог успіху. В будь-якому разі ми робимо вибір, тобто кожний крок ро-

бимо тому, що так вирішили самі. Треба відповісти собі на питання: чим в першу чергу мені хотілося б зайнятися, якби переді мною були відкриті будь-які можливості? Потім подумати про те, чого хотілося б у другу чергу.

Положення п'яте. **Написання власного сценарію управління ІС – енергодійне.** Письмовий план реалізації дій прояснює і підкріплює наміри та робить їх потужними. Моторний акт письма додає моральних сил, допомагає боротися з перешкодами та моментами, що відволікають від основного заняття. Крім того, завдяки плану краще контролювати хід виконання завдання та оцінювати його результативність, оскільки хід виконання плану вказує на рівень досягнення мети. Важливо розуміти вигоду, вона підкріплює бажання досягти запланованого результату. В мету треба заздалегідь включати ситуацію вигоди, потенційну компенсацію після отримання результату. Конкретна вигода – це стимул для діяльності. Однак, починати треба зі зміни свого внутрішнього стану, тобто повірити в те, що бажане вже відбулося і відчутти стан особистісної оптимальної змобілізованості. Реально оцінити можливість успішного виконання задуму треба через звернення до підсвідомості. Важливо продумати всі можливі перешкоди, потенційні труднощі, тоді віднайдеться спосіб їх подолання і непередбачувані труднощі буде легше подолати. Поетапне (тобто покрокове) виконання плану призведе до успішного результату.

Положення шосте. **Афірмація і візуалізація – інструменти управління ІС.** Успіх у досягненні результату залежить також від позитивного зворотного зв'язку. Перегляд плану дій, причому постійний, дасть можливість заряджатися його енергією і підтримувати мотивацію досягнення. Всю інформацію, яку отримуємо, ми зберігаємо у підсвідомості і вона

згодом приймає статус істини, тому треба регулярно переглядати свої переконання з метою перевірки їх доцільності, тобто з'ясувати: теперішні переконання допомагають чи заважають досягати успіху у виконанні плану дій. Відтак, якщо система переконань, якою ми керуємося, невдала, значить треба створити іншу, нову, з якою працюватиме підсвідомість. Цю систему треба створювати свідомо самому і не дозволяти іншим втручатися в програмування своєї підсвідомості. Наша підсвідомість здатна створювати все те, у що ми віримо, тобто наші переконання управляють нашими діями. Змінюючи переконання – змінюємо свою діяльність, а значить змінюємо свою реальність. Відтак, *важливо пам'ятати, що ми завжди знаємо те, що треба знати.*

Афірмації, або позитивні твердження, ідеї, думки, якими можна заповнити свідомість і підсвідомість з метою підтримки наших дій і переживань, автоматично спрямовують діяльність на успіх. Принцип дії афірмацій – витискування, тобто заміна недоцільних думок на ті, що принесуть користь. Відтак, гігієна думок, а саме з'ясування сутності домінуючих думок – ефективний спосіб програмування себе на успіх. Афірмація передбачає повтор думок, поки вони не стануть переконанням, тобто істиною. Для досягнення кращого ефекту необхідно поєднати афірмацію з візуалізацією, з уявним образом. Візуалізація – це процес уявлення через здатність бачити реальність в образах. Думка, що породжує образ, підкріплений емоцією, створює переконання. Відтак, візуалізація – це управління уявою. Афірмація має бути сформульована у теперішньому часі, тому підсвідомість сприйматиме її як факт, що вже відбувся. Крім того, афірмація має містити тільки власні цілі, важливі для особистості. Взаємозв'язки між положеннями щодо розвитку особистісної змобілізованості представлено на Рис. 2.

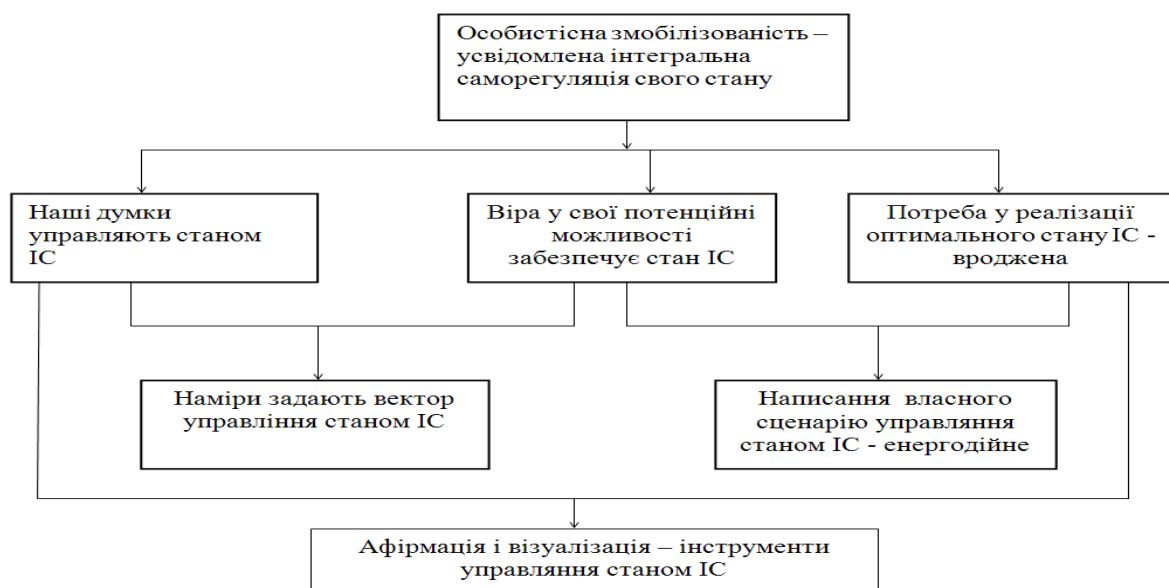

Рис 2. Взаємозв'язки між положеннями щодо розвитку особистісної змобілізованості

В ході проведених досліджень визначено концептуальні теоретичні положення щодо розвитку особистісної змобілізованості майбутніх фахівців соціономічної сфери за допомогою стану інтегральної саморегуляції, як-от: наші думки управляють станом інтегральної саморегуляції; віра у свої потенційні можливості забезпечує стан інтегральної саморегуляції; потреба у реалізації оптимального стану інтегральної саморегуляції – вроджена;

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова І. М. Особистісна змобілізованість майбутнього вчителя як предмет психолого-педагогічних досліджень: навч. пос. / І. М. Богданова. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2013. – 122 с.
2. Bogdanova I. M. State of the integral self-regulation of prospective specialists as a subject of cogni-

REFERENCES

1. Bohdanova, I. M. (2013). *Osobystisna zmobilizovanist maibutnioho vchytelia yak predmet psykhologopedahohichnykh doslidzhen : navch. pos. [Teacher's personal readiness for action as a subject of psychopedagogical research studies: textbook]*. Odesa: vudavez Bukaev Vadum Viktorovuch [in Ukrainian].
2. Bogdanova, I. M. (2016). State of the integral self-regulation of prospective specialists as a subject of

namiri zadayut vektor upravlyannya stanom integralnoy samoreguliyatsiy; napisannya vlasnoho satsenariyu integralnoy samoreguliyatsiy – energodiyne; afirמציא i vizualizatsiya – instrumenty integralnoy samoreguliyatsiy.

Podalyshe doslidzhenня spryamovani na viznachennya rivniv osobystisnoy zmobilizovanosti maibutnykh fakhivtsiv z urakhuvanniam rozroblyenykh traektoriy individualnoho rozvytku.

tion // Modern tendencies in the Pedagogical Science of Ukraine and Israel: the way to integration. – Ariel, 2016. – № 7. – С.27-32.

3. Энтони Р. Хватит думать! Действуй! / Р. Энтони; пер. с англ. И. В. Гродель. – 3-е изд. – Минск: Попурри, 2012. – 240 с.

cognition. *Modern tendencies in the Pedagogical Science of Ukraine and Israel: the way to integration*, 7, 27-32. Ariel [in English].

3. Anthony, R. (2012). *Khvatit dumat! Deistvui [No more thinking! Act!]*. Trans. by I. V. Grodel. 3rd ed. rev. Minsk: Poppuri [in Russian].

Inna Bohdanova,

Doctor of Pedagogy, professor, head of the Department of Social Pedagogy, Psychology and Pedagogical Innovations, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, 26, Staroportofrankivska Str., Odessa, Ukraine

PERSONAL READINESS AS A FACTOR OF THE DEVELOPMENT OF FUTURE PROFESSIONALS IN SOCIONOMIC SPHERE

The paper deals with the issue of the development of personal readiness of future specialists in socionomic sphere. The essence of personal readiness is associated with volitional activity as setting one's mind on mobilization of volitional efforts, protective and administrative reserves of an organism, energy as self-determination aiming to achieve a positive result. The development of this quality is possible due to controlling the state of integral self-regulation as a hierarchical entity that provides person's efficiency through the interrelation of professional and mobilization readiness. Based on the research results, three basic levels of integrated self-regulation have been distinguished: passive, mean and optimum, and also three accompanying levels – adaptive, productive and constructive. The results of the carried out diagnostics show that the majority of future specialists in socionomic sphere have passive and mean levels. The research also involves searching for ways to develop personal readiness of future specialists in order to fulfill their potential opportunities in increasing the degree of their achievements. Conceptual provisions which can be used for developing personality's individual development trajectories have been suggested. The key position of the conception is "personal readiness is a conscious state of integral self-regulation". Other provisions of the conception are formulated as follows: our thoughts control the state of integral self-regulation; belief in one's potential capabilities provides a state of integral self-regulation; the need to realize the optimal state of integral self-regulation is congenital; intentions set the control vector of the state of integral self-regulation; writing one's own scenario for managing the state of integral self-regulation – energy-efficient; affirmations and visualization are tools for managing the state of integral self-regulation.

Keywords: personal mobilization, state of integral self-regulation, specialists in the socionomic sphere.

Подано до редакції 04.04.2017